

Landbrugets fremtid – hvor går udviklingen hen?

På mange områder er landbrugets udvikling forudbestemt! Landbruget følger nogle udviklingstendenser, som er globale, eller som er sikre historiske og vedvarende. Nogle kurver knækker ikke! Det skyldes grundlæggende, at landbruget er underlagt særlige markedsforhold, som ikke ændrer sig, og som bestemmer rammerne for landbrugets udvikling.

Nogle tendenser er globale: Det vil sige, at landbruget udvikler sig efter samme internationale mønster. I takt med, at et land bliver rigere, ændres landbrugets rolle, struktur og udvikling. Andre tendenser har været de samme gennem mange årtier eller gennem mere end hundred år. Disse historiske tendenser er også forholdsvis forudsigelige.

I de følgende kan du se nogle af de tendenser, som landbruget følger – og som landbruget sikkert også vil følge fremover

- Landbrugets samfundsøkonomiske betydning falder
- Fødevarerindustrien vokser hurtigere end landbruget
- Landbrugets bytteforhold forværres over tid
- Forbruget af fødevarer stiger kun svagt
- Handel med landbrugsvarer over landegrænser bliver stadig vigtigere
- Landbrugsstøtte og handelspolitik får en faldende betydning
- Strukturudviklingen fortsætter

- Non-food og energi får større betydning
- Miljø- og landbrugspolitik sammenblandes
- Flere forbrugere og færre landmænd
- Teknologi og produktivitet får stigende betydning
- Andet?

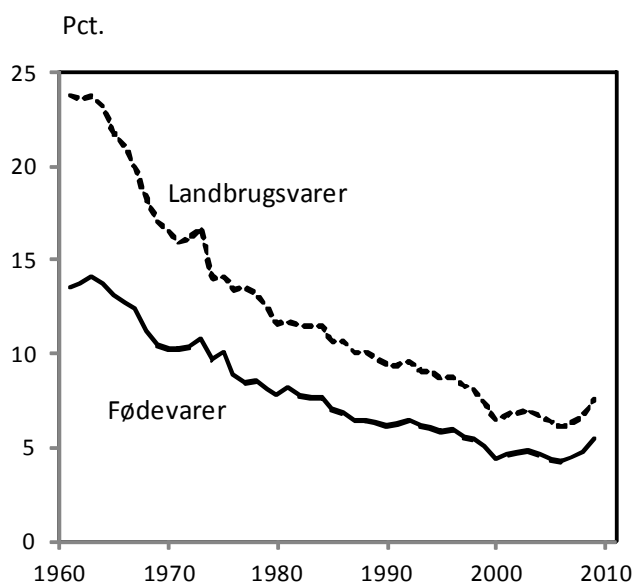
Landbrugets samfundsøkonomiske betydning falder

Figur 1 og 2 illustrerer, hvilken rolle fødevarer og hele fødevarekæden har - på langt sigt - både globalt og med Danmark som eksempel på et land, som gennem mere end 100 år har gennemlevet en udvikling fra at være et decideret landbrugsland til nu at være blandt de højest udviklede lande i verden.

Begge figurer viser meget entydige udviklingstendenser: Fødevareproduktionen får en relativt faldende betydning over tid. Der er tale om en næsten konstant udvikling, hvor kun de kortvarige fødevarekriser med tilhørende prisbobler får den internationale handel med landbrugs- og fødevarer til at stige.

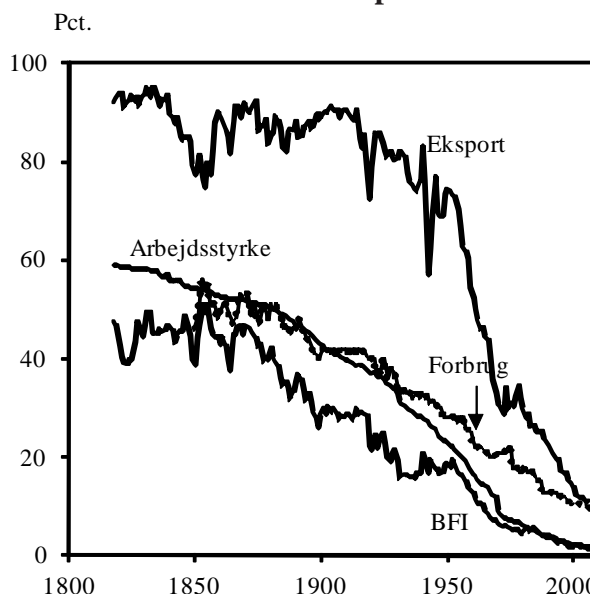
Eksempler på ændringer i fødevaresektoren og på fødevaremarkeder under økonomisk udvikling

Figur 1. Landbrugs- og fødevarers andel af den internationale handel, 1961-2009

Kilde: Egen fremstilling på grundlag af FAO (2012)

Figur 2. Landbrugets og fødevaremarkedets betydning på langt sigt for et land under økonomisk udvikling - med Danmark som eksempel

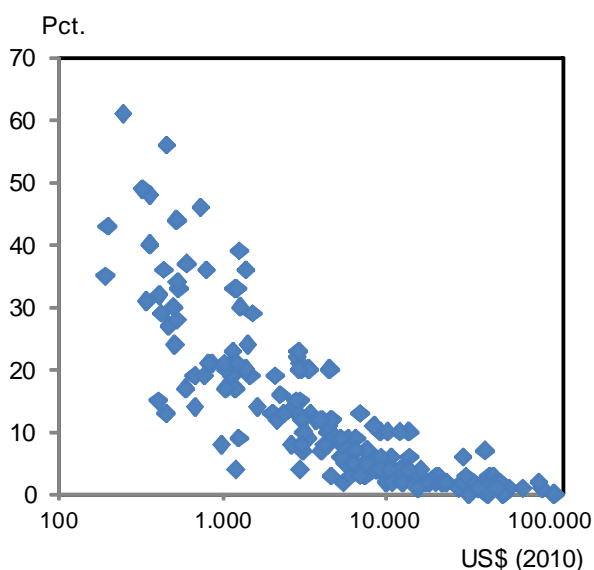
Anm: Forbruget viser fødevarerforbruget i pct. af al forbrug. Landbrugseksporten er incl. sukker, skind samt forarbejdede landbrugsvarer.

Kilder: Egne beregninger på grundlag af Hansen, S. Aa. (1983), Danmarks Statistik (2012), Landbrugsraadet (flere årgange) samt Henriksen og Ølgaard (1969).

Produktion og værdiskabelse i primærlandbruget

Det internationale mønster i retning af landbrugets faldende andel af produktion og værdiskabelse ved stigende økonomisk velfærd ses tydeligt af figur 3.

Figur 3 Landbrugets andel af landets samlede BFI som funktion af BNP pr. indbygger (2011)

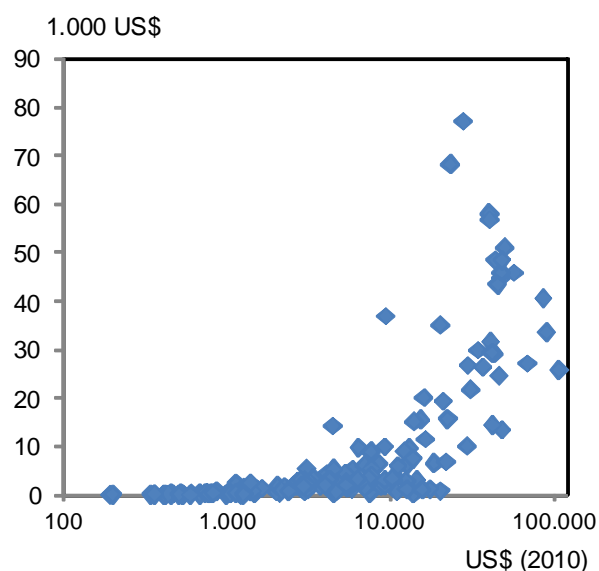
Kilde: Egen fremstilling på grundlag af World Bank (2012).

Figuren viser for hvert enkelt land sammenhængen mellem landets økonomiske udviklingsniveau (BNP/capita vist på logaritmisk skala) og landbrugets værdiskabelse (BFI) i forhold til landets samlede BFI. Hver prik markerer ét land. Som det ses, er der trods store forskelle i landenes faktorudrustning m.m. - en klar tendens til landbrugets faldende betydning ved stigende økonomisk udvikling.

Det er dog kendetegnende, at befolkningsafvandringen sker så hurtigt, at værdiskabelsen set i forhold til den resterende arbejdskraft i landbruget er kraftigt stigende

i takt med den økonomiske udvikling. Denne sammenhæng mellem værdiskabelse pr. arbejdskraften og økonomisk udviklingsniveau fremgår af figur 4.

Figur 4. Værdiskabelse pr. arbejdskraft i landbruget

Anm: Værdiskabelse er opgjort for 2011 eller for seneste år med tilgængelige data i faste 2000-dollars. BNP pr. capita er for 2011.

Kilde: Egne beregninger på grundlag af World Bank (2012).

Som det ses af figuren, stiger værdiskabelsen pr. arbejdskraften kraftigt ved stigende velfærd. Denne form for arbejdsproduktivitet, som der jo reelt er tale om, er også udtryk for stigende bedriftsstørrelser i takt med den økonomiske udvikling.

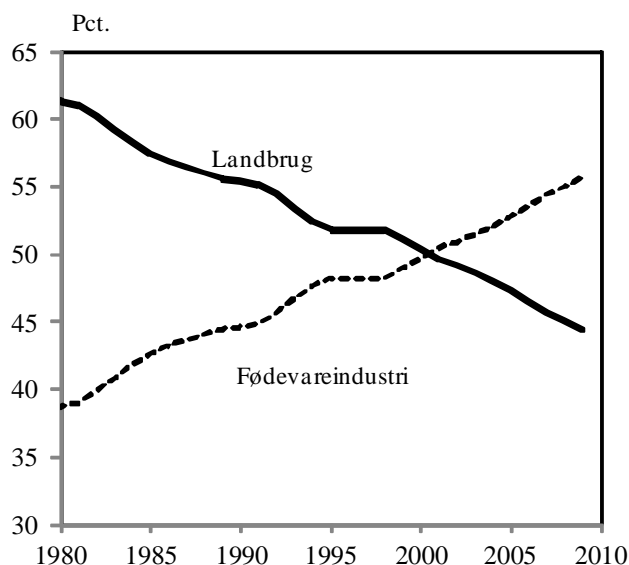
Den meget klare sammenhæng er bemærkelsesværdig, idet mange andre forhold end blot den økonomiske udvikling er med til at forklare arbejdsproduktivitet, værdiskabelse og strukturudvikling i landbruget.

Fødevarerindustrien vokser hurtigere end landbruget

Når det gælder fødevarerindustriens betydning i forhold til landbruget, er det karakteristisk, at der i takt med den økonomiske udvikling i et samfund sker en stigende specialisering i den agroindustrielle sektor. I et udviklingsland vil en betydelig del af forsynings- og forarbejdningsaktiviteten ske i det primære landbrug. I takt med den økonomiske udvikling sker der en større arbejdsdeling, således at forsynings- og forædlingsindustrien overtager en betydelig del af både husholdningernes og landbrugenes forarbejdning.

Som det ses af figur 13, er der en klar tendens i den vestlige verden i retning af, at fødevarerindustrien overtager en væsentlig del af landbrugets betydning i det agroindustrielle kompleks.

Figur 13. Fordeling af værditilvæksten i dele af fødevarersektoren i OECD

Anm: Vejet gennemsnit af 29 OECD-lande.

Kilde: Egne beregninger på grundlag af OECD (2012) og World Bank (2012)

Denne udvikling vil således også være med til at reducere det primære landbrugs direkte betydning som resultat af den økonomiske udvikling. Her skal så tilføjes, at det primære landbrugs betydning i stigende omfang sker som afledt virkning i tilstødende sektorer.

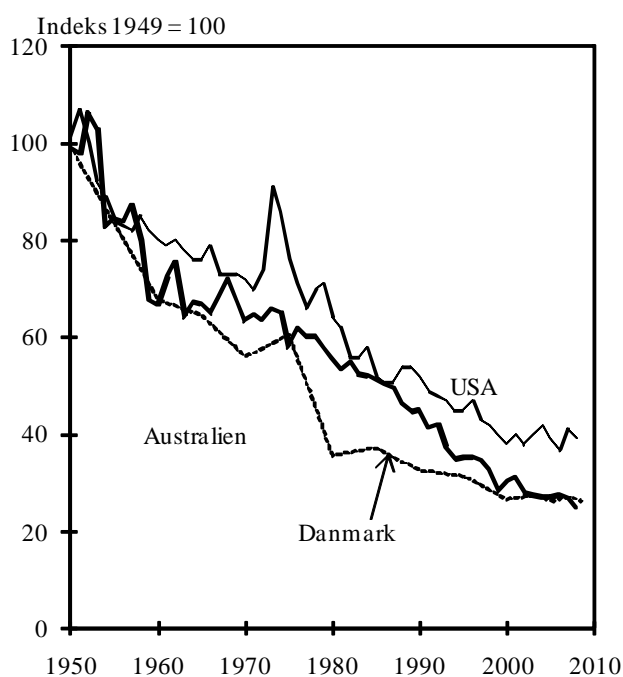
Fødevarerindustriens udvikling påvirkes således på den ene side af en generelt svag markeds- og efterspørgselsvækst for fødevarer og på den anden side af en stigende forædling.

Landbrugets bytteforhold forværres over tid

Som konsekvens af både produktivitetsudvikling og trædemøllen vil landbrugets salgspriser udvikle sig langsommere end andre varer i samfundsøkonomien i gennemsnit. Priserne på både landbrugs- og fødevarer vil på langt sigt stige mindre end inflationen, og bytteforholdet - forholdet mellem landbrugets salgs- og faktorpriser - vil falde.

Det faldende bytteforhold er en tendens, som landbruget i næsten alle lande oplever - næsten uanset hvilket land, der er tale om. Som det ses i figur x, falder landbrugets bytteforhold næsten efter samme tendens i så forskellige lande som USA, Australien og Danmark.

Figur x. Udviklingen i landbrugets bytteforhold i Australien, USA og Danmark

Kilde: Egne beregninger på grundlag af Dansk Landbrug (flere årgange), RIRDC (1997), USDA (2009), ABARE (2008) m.m.

Det faldende bytteforhold over tid er en fænomen, som især gælder for landbruget, og som generelt ikke findes i samme omfang i de øvrige erhverv.

Forbruget af fødevarer stiger kun svagt

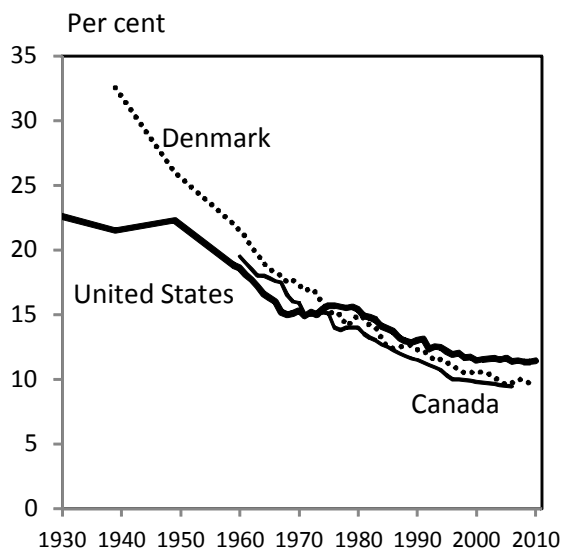
Det samlede forbrug af landbrugs- og fødevarer ændres ikke ret meget over tiden. Selv om indkomsten i en familie stiger, spiser man ikke mange flere fødevarer. Det vil sige, at efterspørgslen er forholdsvis uafhængig af indkomstudviklingen. Det betyder, at fødevarer udgør en stadig fallende andel af det samlede private forbrug, jfr. x og y

Som det ses af figurene, falder fødevarernes andel af det samlede forbrug støt. I dag bruger en dansker lige så meget på fødeva-

rer som på fritid og underholdning. I starten af 1970'erne var forbruget af fødevarer næsten 3 gange så stor som forbruget af fritid og underholdning.

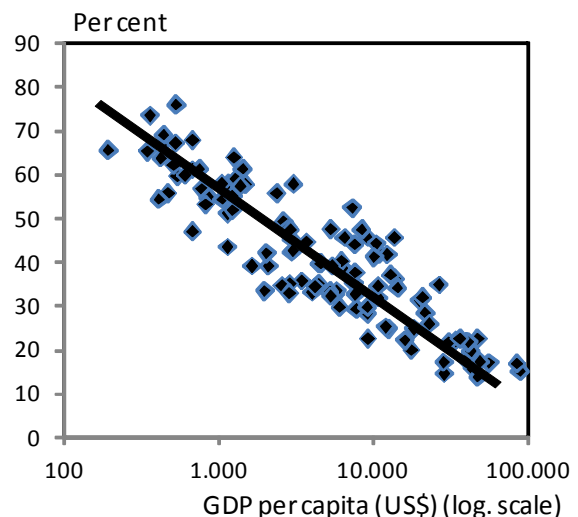
På grund af efterspørgselsforholdene og den lave befolkningstilvækst i vore traditionelle markedsområder stiger det samlede fødevarerforbrug kun meget svagt. Inden for det samlede forbrug er der dog visse varegrupper, hvor efterspørgslen stiger kraftigt. Det er f.eks. højt forarbejdede fødevarer med en høj kvalitet

Figur x. Fødevarernes andel af det samlede forbrug i Danmark, USA og Canada

Kilder: Agriculture Canada (2012), USDA (2012a) Statistics Denmark (2012 flere årgange)

Figur y. Fødevarernes andel af det samlede forbrug i forhold til landenes økonomiske udviklingsniveau

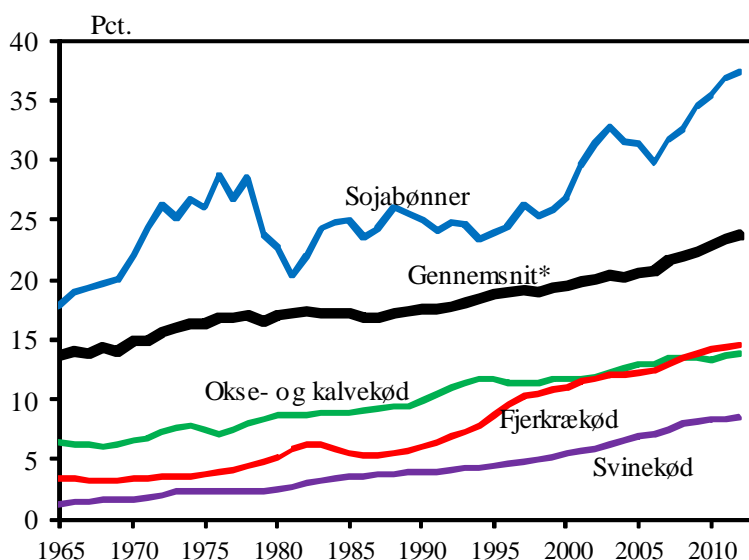

Kilder: Egne beregninger på grundlag af World Bank (2012), Seale, J.L. and A. Regmi (2006) and FAO (2012b)

Handel med landbrugsvarer over landegrænser bliver stadig vigtigere

På trods af landbrugskriser og handelspolitik er der en betydelig vækst i den internationale handel med landbrugsvarer. Den internationale handel i pct. af den totale produktion er således steget betydeligt for de fleste vigtige landbrugsprodukter, jfr. figur x.

Figur x. International handel i pct. af verdens samlede produktion, 1965-2012.

* Vejet gennemsnit af 14 væsentlige landbrugsvarer.

Anm. 3 års glidende gennemsnit

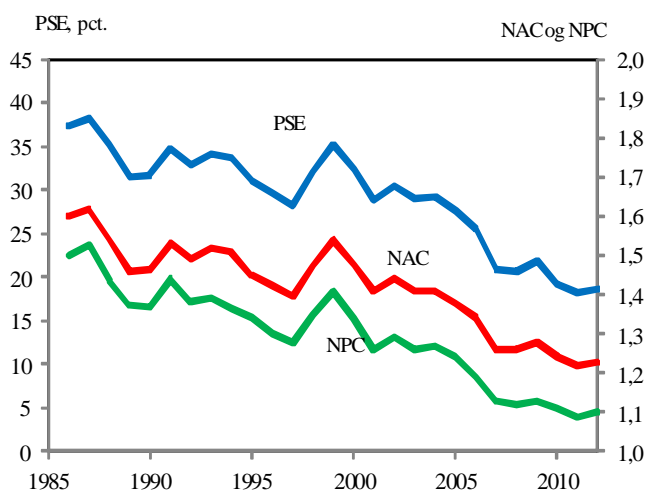
Kilde: Egne beregninger på grundlag af FAO (2012).

Når den internationale handel får en stigende betydning, sker der en yderligere arbejdsdeling eller specialisering mellem landene. De enkelte lande vil specialisere sig inden for de områder, hvor de bedst kan klare sig, og opgive de områder, hvor de ikke kan klare sig i den internationale konkurrence.

Landbrugsstøtte og handelspolitik får en faldende betydning

Landbrugsstøtten i den vestlige verden under ét er faldet betydeligt i de seneste årtier. Den samlede landbrugsstøtte - målt som andel af den samlede landbrugsproduktion - er således faldet 37 pct. til 19 pct. af produktionsværdien - i perioden 1986 til 2011, når man ser på den vestlige verden, OECD, under ét.

Figur 3.9. Udviklingen i landbrugsstøttens størrelse i OECD-landene 1986-2012

PSE: Producer Support Estimate
NAC: Nominal Assistance Coefficient
NPC: Nominal Protection Coefficient

Kilde: Egen fremstilling på grundlag af OECD (2013a)

For en nærmere gennemgang af de viste målemetoder kan der henvises til OECD (2013a).

Som det ses af figuren, har landbrugsstøtten i den vestlige verden, OECD, udgjort 20-40 pct. af produktionsværdien i landbruget. Selv om en betydelig del af støtten ikke direkte kommer de nuværende landmænd til

gode - da meget af støtten er kapitaliseret og har medført stigende jord- og ejendomspriser m.m. - har landbrugsstøtten i den vestlige verden alligevel været af en betydelig størrelse.

Liberaliseringen af landbrugspolitikken og den gradvise fjernelse af landbrugsstøtten vil sandsynligvis fortsætte, da en række politiske og økonomiske drivkræfter understøtter denne liberaliseringstendens.

Udgangspunktet er, at mindre støtte og mere frihandel skaber større velstand, fordi produktionen kommer til at foregå, hvor den er mest effektiv og mest rentabel.

Selv om der også fremover kan forekomme kortere- eller længerevarende perioder uden liberalisering, er det ikke særligt sandsynligt, at tidligere tiders protektionisme på landbrugsområdet vil komme tilbage. De frie markeds kræfter vil på langt sigt blive dominerende.

I de internationale WTO-forhandlinger om en liberalisering af landbrugsstøtten er der en klar holdning til, at især de direkte handelspåvirkende støtteordninger skal begrænses, mens støtteordninger med henblik på at sikre indkomst, landdistrikter, miljø m.m. bliver mere eller mindre friholdt.

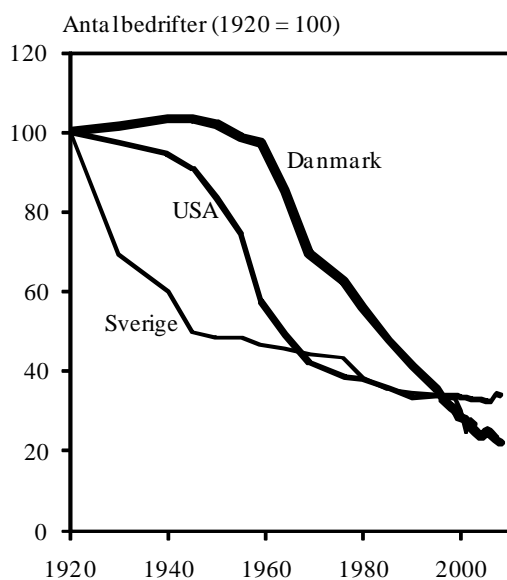
Strukturudviklingen fortsætter

Færre landbrug

Strukturudviklingen målt på udviklingen i antallet af landbrug er i vid udstrækning ensartet fra land til land.

I Danmark er der en entydig tendens i retning af stadig færre landbrug fra år til år, og denne tendens genfindes i mange andre højt-udviklede lande. Antallet af landbrug i så forskellige lande som Danmark, Sverige og USA har således udviklet sig relativt ens over det seneste lille århundrede, jfr. figur 1.

Figur 1. Udviklingen i antallet af landbrugsbedrifter i Danmark, Sverige og USA. Indeks 1920 = 100

Anm: P.g.a. forskelle i opgørelsesmetoder m.m. er der foretaget visse marginale korrektioner i forhold til kilderne.

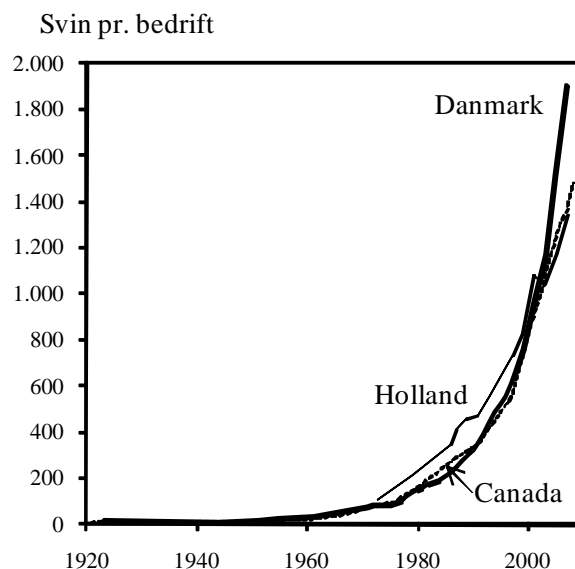
Kilder: Statistiska Centralbyrån (flere årgange), USDA (2010) m.m.

Som det ses af figuren, har udviklingen i de tre lande haft samme tendens. Det meget konstante antal landbrugsbedrifter i Danmark helt frem til starten af 1960'erne har dog været karakteristisk set i forhold til de øvrige lande. Her må den særlige danske landbrugs-politiske regulering i form af udstykning, statshusmandsbrug m.m. være en væsentlig forklaring.

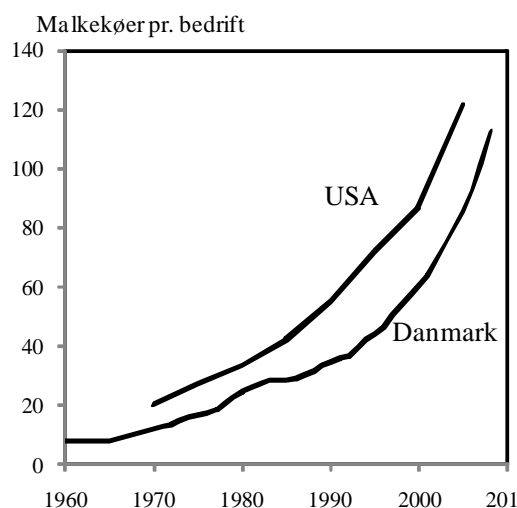
Større landbrug

Også når det gælder udviklingen i husdyrbedrifternes størrelse er der i vid udstrækning tale om ensartede internationale mønstre, jfr. figur 5-6.

Figur 5. Antal svin pr. bedrift i Canada, Holland og Danmark.

Figur 6. Antal malkekøer pr. bedrift i USA og Danmark.

Kilde: Egne beregninger på grundlag af , Danmark Statistik (flere årgange) og USDA (2010).

De viste figurer understreger samstemmende, at landene tilsyneladende følger et relativt ensartet mønster.